

4. Малікова Ю.В. Оволодіння дітьми старшого дошкільного віку перцептивними діями. *Наукові праці*. Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т. 50. Вип. 37. С.161-165.
5. Метієва Л. А. Сенсорне виховання дітей з порушеннями розвитку : збірник ігор та ігрових вправ. Київ : Актуальна освіта, 2007. 120 с.
6. Породько М. І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2021. 20 с.
7. Родименко І., Мойсеєнко І. Аналіз наукових досліджень сенсомоторного розвитку дітей з особливими потребами. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. Філософія. Педагогіка. 2022. Вип. 1 (2) С. 73-76.

Зоряна АДАМСЬКА

кандидат психологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

МЕТОДИ ФАСИЛІТАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала цілий спектр проблем на різних рівнях суспільного устрою. Кожного дня українцям доводиться спонтанно приймати рішення в ситуації невизначеності, миттєво реагувати на неочікувані та непередбачувані виклики, вдаватися до швидкого переформатування своїх планів тощо. Саме тому сучасна система освіти повинна бути спрямована не на засвоєння учнями величезного обсягу інформації, а на розвиток таких якостей особистості, як активність, цілеспрямованість, ініціативність, внутрішня мотивованість, самостійність і відповідальність, здатність до вирішення складних завдань у ситуації невизначеності тощо. Так, спрямованість професійної освіти на опанування студентом системою знань, умінь та навичок, її практична орієнтація на оволодіння майбутнім фахівцем не просто набором відомостей і фактів, а способами та технологіями їх отримання, не забезпечать сучасного студента від непередбачуваних професійних ситуацій і не дадуть йому впевненості у ситуації невизначеності в майбутньому. Сьогодні, як ніколи,

особливо актуальним є зміщення акцентів з педагогічних технологій, орієнтованих на передачу готового і загального для всіх соціокультурного досвіду, оволодіння визначеним набором компетентностей на створення психологічних умов, механізмів, особливостей становлення самобутності студента як суб'єкта освітнього процесу.

Особливої актуальності в цьому контексті набувають інтерактивні методи, фасилітативний потенціал яких сприяє актуалізації внутрішніх механізмів особистісного саморозвитку та самовдосконалення кожного учасника освітнього процесу, до яких переважно відносять групову дискусію, мозковий штурм, рольову гру, аналіз проблемних ситуацій, кейс-метод тощо.

Так, в процесі ігрової діяльності студент набагато швидше засвоює й опановує різні види вербальної та невербальної поведінки; вчиться долати бар'єри, відчуженість, «знімати маски», відкриватися, імпровізувати, творчо виражати своє «Я» тощо. Рольова гра також сприяє розвитку комунікативної компетентності, актуалізації суб'єктної позиції, формуванню стійкої внутрішньої мотивації до навчання. До того ж у грі можна бути не тільки учасником подій, а й глядачем. Спостерігаючи збоку за ходом групових взаємодій, можна ідентифікувати себе з активними учасниками і використовувати результати цих спостережень при оцінці власних емоцій і вчинків [3].

Основною метою групової дискусії є спільне обговорення студентами будь-якого суперечливого питання, що дозволяє змінити думку, позиції й установки учасників групи в процесі безпосереднього спілкування. Така форма спілкування дозволяє зіставити протилежні позиції, побачити проблему з різних боків, уточнити взаємні позиції, що зменшує опір сприйманню нової інформації, а також використанню групової рефлексії через аналіз індивідуальних переживань, які підсилюють згуртованість групи й одночасно полегшують саморозкриття учасників.

Метод мозкового штурму застосовується з метою стимулювання творчої активності студентів, генерації нових ідей на задану тему та пошуку креативних

рішень. Він є ефективним, як для обговорення всією групою учасників, так і для роботи в малих групах [1].

Метод аналізу проблемних ситуацій виконує багато різних функцій, слугує інструментом дослідження і вивчення певної проблеми, оцінки та вибору рішень. Значущість його полягає в тому, що він стимулює у студентів звернення до досвіду інших, прагнення до набуття теоретичних знань для одержання відповіді на запитання, які обговорюються. Близьким до методу аналізу конкретних ситуацій є кейс-метод. Завдяки йому можна розвивати у студентів здатність до самоаналізу та самостійного вирішення проблеми, формувати навички компетентного спілкування, стимулювати творче мислення.

Н. Волкова звертає увагу на важливість застосування фасилітативних технологій як «комплексу алгоритмів та прийомів організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками педагогічного процесу, що базується на використанні особистого досвіду та спрямований на створення умов для розвитку суб'єктного досвіду, становлення здатності до творчості, самоактуалізації у навчальній та інших доступних сферах життєдіяльності» [2, с. 144].

До основних можливостей технологій фасилітації дослідниця відносить: підвищення ефективності процесу групового прийняття рішень (аналіз ситуації; визначення варіантів, альтернатив вирішення проблеми; вибір кращого варіанту); створення, підтримка сприятливого клімату в групі (підвищують рівень залученості до процесу обговорення; стимулюють ініціативу; спонукають до особистої відповідальності за процес і результат); забезпечення обміну досвідом між учасниками; сприяння особистісному розвитку учасників [2].

Сьогодні найбільш використовуваними фасилітативними методами є «Світове кафе» (World Café), «Динамічна фасилітація» (Dynamic Facilitation), «Технологія відринотого простору» (Open Space Technology), «Позитивно орієнтоване дослідження» (Appreciative Inquiry), «Пошук майбутнього» (Future Search), «Графічна фасилітація» (Graphic facilitation), «Фокусована розмова» (Focused Conversation), «Консенсус» (Consensus Workshop), «Звільняючі структури» (Liberating Structures) тощо.

Зокрема, технологія «Світове кафе» (World Cafes) була розроблена в 1995 році в США Х. Браун та Д. Ісааком [4]. Її можна визначити як діалоговий процес, головна ідея якого полягає в об'єднанні безлічі думок для поглибленого вивчення проблеми. Учасники World Cafes, опираючись на власний досвід, цінності та інтереси, вчаться ефективно взаємодіяти у групі. Основна мета – створення або реалізація спільної мети через акумулювання нових різноманітних ідей у співпраці учасників.

«Світове кафе» є потужним інструментом для прийняття рішень, який водночас дозволяє бачити багатшаровість проблем та множинні варіанти їх вирішення. Технологія є доцільною, якщо необхідно: зібрати інформацію, організувати обмін думками великої кількості людей з важливих питань і проблем; об'єднати кілька точок зору; вивчити можливості для планування подальших дій і рішень; здійснити пошук нестандартних рішень; спланувати групову роботу [2].

Технологію динамічної фасилітації вперше розробив і описав Дж. Раф у 1994 р. з метою допомогти групам розкрити свій творчий потенціал та знайти практичні рішення через колективні «Ага!»-осаяння («прориви»). Однією з характерних рис цього підходу є легкість поступового доведення до кінця прийнятих рішень, які «визріли» в процесі такої роботи. Питання їх реалізації здійснюється практично безпроблемно, завдяки високому рівню енергії і приналежності, який супроводжує відкриття, до яких група прийшла спільно [7].

Мета динамічної фасилітації в освітньому процесі – допомогти студентам виявити творчі та практичні підходи до вирішення складних завдань. Найголовніше в динамічній фасилітації – навчитися розуміти іншого. Це технологія спільного мислення та діалогу, яка запускає процес вільного обговорення, наповнює простір енергією, створює динаміку, допомагає сформулювати спільне бачення теми і дає можливість висловитись кожному учаснику, почути і зрозуміти одне одного.

Динамічна фасилітація працює для складних, неоднозначних та конфліктних питань. Її основна логіка – через групове обговорення «вийти» зі

звичного сприйняття конфлікту, побачити не лише проблему, а й її обмеження та шляхи вирішення. Не менш важливе значення має те, що технологія динамічної фасилітації вчить керувати емоціями [7].

Особливо цінною динамічна фасилітація є для особистісного-професійного саморозвитку майбутніх психологів, адже в її основі лежить взаємна підтримка учасниками одне одного, завдяки чому вони вчаться виконувати функцію слухача (фасилітатора) для іншого. Не менш важливо й те, що під час досягнення нових творчих рішень у недирективному середовищі, студенти також зазвичай досягають кращого міжособистісного розуміння, і можуть навіть прийти до деяких усвідомлень щодо природи мислення.

Технологія відкритого простору («Open Space Technology», OST), розроблена Х. Оуеном у 1985 р., передбачає продуктивну та ефективну взаємодію між учасникам, планування та дії, удосконалення та реалізацію планів. Цінність цієї технології в освітньому процесі полягає у тому, що під час її застосування створюється відкритий простір, в якому студенти мають можливість обмінятися власними поглядами на проблему, дають пропозиції та здійснюють аналіз практичних напрацювань. Це сприяє підвищенню мотивації та утворенню своєрідного кола ідей у процесі взаємодії. Саме в середовищі Open Space люди схильні бути креативними, синергічними і самомотивованими [6].

Як зазначає Х. Оуен, технологія відкритого простору не може вирішити усіх проблем, проте, вона є ефективною в тих ситуаціях, коли потрібно знайти інноваційні та продуктивні способи вирішення для складних та суперечливих проблем в групі людей з різними інтересами [6].

Метод «Позитивно орієнтоване дослідження» (Appreciative Inquiry) – технологія планування майбутнього проекту, заснована на позитивному підході. Основна мета – генерувати нові знання, які розширюють межі можливого та допомагають учасникам разом візуалізувати бажане майбутнє. Замість традиційного вивчення проблеми фокус уваги переноситься на вивчення позитивного досвіду – розвиток відбувається за рахунок роботи над «слабкими місцями», за рахунок посилення успіху. На початку процесу озвучується

стратегічно важливе питання, яке буде покладено в центр дослідження. Довкола нього формулюються інші запитання, визначається, кого треба залучити до участі в дослідженні. Технологія складається з чотирьох основних етапів (від англ. – 4D): «Discovery» – відкриття (пошук джерела енергії, аналіз успіхів); «Dream» – мрія (формулювання можливостей); «Design» – модель (моделювання ідеальної ситуації, заснованої на позитивній оцінці); «Destiny» – маршрут (планування шляху до майбутнього, взяття відповідальності) [5].

Таким чином, здійснений нами теоретичний аналіз підтверджує, що професійну освіту майбутніх психологів сьогодні варто розглядати як інтерактивний процес, найважливішим завданням реалізації якого є створення психологічних умов, механізмів, особливостей становлення самобутності студента як суб'єкта освітнього процесу. Найефективнішими і найдієвішими методами в цьому контексті варто розглядати інтерактивні методи та фасилітативні техніки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абетка фасилітації «Тобто»/ Ред. Н. Трамбовецька. К.: Інша освіта, 2017. 53 с.
2. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
3. Киливник В. М. Рольова гра як один з методів активного навчання студентів іноземній мові. 2012 URL:
<http://mp2.uomo.edu.ua/wpcontent/uploads/2012/04> (дата звернення: 29.08. 2023)
4. Brown J., Isaacs D. The World Café. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers Inc., 2005. 244 p.
5. Cram F. Appreciative inquiry. *Mai Review* 3.1. (2010). P. 1-13.
6. Owen H. Open space technology: A user's guide. Berrett-Koehler Publishers, 2008.
7. Rough J. Dynamic facilitation and the magic of self-organizing change. *The Journal for Quality and Participation*. 1997. Vol. 20. Is. 3. P. 34–38.